

Б. Данилишин, О. Веклич

ЕФЕКТ ДЕКАПЛІНГУ ЯК ФАКТОР  
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ ЕКОНОМІЧНИМ  
ЗРОСТАННЯМ І ТИСКОМ НА ДОВКІЛЛЯ

Резюме

У статті вперше розкрито сутність декаплінгу як економічного феномена, що відображає здатність економіки країни до зростання економічної могутності, яке не супроводжується посиленням тиску на довкілля. Представлено результати декаплінг-аналізу функціонування галузей національного господарства України за 2001–2004 рр. на прикладі кореляції загальних викидів парникових газів зі зростанням ВВП.

B. Danylyshyn, O. Veklych

DECOUPLING EFFECT AS A FACTOR  
OF INTERRELATION BETWEEN ECONOMIC  
GROWTH AND PRESSURE ON ENVIRONMENT

Summary

The essence of decoupling as economic phenomenon is described in the article for the first time, it depicts country economy ability to grow economy power that is not accompanied by increase of pressure on environment. The results of decoupling-analysis of Ukrainian national economy fields functioning for 2001-2004 are presented based on correlation of general greenhouse gas emission and GDP growth.

Ж. ПОПЛАВСЬКА, В. ПОПЛАВСЬКИЙ

## ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОРИВ: ПРОГРЕС ЗАРАДИ ДОБРОБУТУ

*На сучасному етапі розбудови України як незалежної держави докорінне реформування економіки на інноваційній основі має забезпечити відродження інтелектуального і духовного потенціалу українського народу, вихід вітчизняної науки і техніки на світовий рівень. Для цього потрібно скористатися як вигідним геополітичним становищем України, так і позитивними демократичними змінами, що відбулися в країні останніми роками.*

Економічний прорив як комплекс заходів, що забезпечують перехід країни на інноваційний шлях розвитку, здатен кардинально змінити не тільки перспективи економіки, але й створити умови для розвою громадянського суспільства і держави в цілому. Проте реальний економічний прорив стає можливим лише тоді, коли йому передують духовне піднесення суспільства, що поміж іншого передбачає й глибоку віру в національну ідею. Дешеві замітники у фор-

мі обіцянок матеріальних та інших благ як лялька замість живої дитини. В Україні вже відбулися під час помаранчевої революції духовний прорив і демократичні зміни. Тож на часі потужний прорив у сферах економіки і високих технологій. І шансів для досягнення такої мети зараз більше, ніж будь-коли.

Основою економічних проривів зазвичай були революційні зміни в способі виробництва матеріальних благ і задоволення деда-

© ПОПЛАВСЬКА Жанна Василівна. Доктор економічних наук. Завідувач кафедри Національного університету «Львівська політехніка».

ПОПЛАВСЬКИЙ Василь Григорович. Доктор економічних наук. Професор Львівського державного аграрного університету, 2008.

лі більших потреб населення<sup>1</sup> за допомогою нововведень. Сьогодні частка технологічних інновацій в обсязі ВВП розвинених країн становить 70 – 90 відсотків. Разом із тим сфера впливу наукоємних технологій не обмежується лише економічною системою. Нині всі розуміють: щоб вижити в сучасному світі, потрібно мати добру освіту й високий професіоналізм, гарну мовну підготовку й пристойний рівень загальної культури. Усе це сучасні вимоги конкуренції на ринку праці. Тому, накопичивши грошовий капітал, люди починають його перетворювати на капітал інтелектуальний, вкладаючи гроші в освіту, здоров'я тощо.

Освіта, як важливий чинник економічного прориву, також має набути інноваційного характеру. Це означає, що вона мусить постійно змінюватися, вдосконалюватися і формувати людину, здатну до повсякденного сприйняття змін протягом життя, до постійного духовного, морального і фахового прогресу. Для цього навчальний процес має виконати щонайменше дві функції: навчити вчитися, самостійно засвоювати знання і виробити в учня вміння трансформувати набуті знання в життєву компетентність. Така форма використання знань – процес складний, але необхідний.

Зрозуміло, що у відносно спокійні часи умови для розвитку науки та освіти більш

сприятливі, а в періоди соціальних потрясінь навпаки. Зараз, коли час потребує висококваліфікованих професіоналів у всіх сферах суспільної діяльності, роль освіти та інформації різко зросла. У світовій економіці відбувається інформаційна революція. Знання перетворюються в найважливіший фактор економічного прогресу. Весь цивілізований світ живе за дуже прагматичними законами. Так, за матеріалами Світового банку, в розвинених країнах упродовж останніх 15–20 років зростання доданої вартості в галузях, що базуються на інноваційних знаннях, становило 3%. Це стабільно перевищувало темпи загальноекономічного зростання, які за цей час перебували в межах 2,3 %. Як Україні, декларуючи курс на євроінтеграцію, долучитися до тих процесів, які визначають шляхи розвитку провідних країн?

Уже найближчим часом у загальноосвітніх школах слід започаткувати, а у вищих навчальних закладах економічного та технічного профілів увести більш ґрунтовне вивчення курсу інноваційної справи для підготовки відповідних фахівців. В Україні є багато кмітливих і досвідчених спеціалістів, здатних організувати вітчизняну інноваційну справу. Якщо розпочати з дошкільного виховання, через освіту, науку, культуру зможемо утвердити у свідомості кожного громадянина природне прагнення до прогресу заради добробуту. Інноваційний попит в Україні має стати не лише економічною ринковою категорією, але й суттєвою властивістю характеру людини. Оскільки загальнодержавної стабільності можна досягти через інновації, то вони можуть стати визначальним аспектом розвитку суспільства, без чого держава не буде конкурентоздатною.

Однак сьогодні Україна ще не повною мірою використовує переваги, які надають інформаційні технології. Ми, маючи один із найвищих у світі індексів освіченості

<sup>1</sup> Велика неолітична революція – це своєрідний феноменальний прорив, якісний стрибок розвитку людства. Мільйони років людина відрізнялася від мавпи лише палицею в руках і вогнищем у печері – і раптом усе змінилося. За історично короткий час людина приручає тварин, опановує землеробство і гончарне ремесло, з'являються металургія, ткацтво, поділ праці і соціальна ієрархія, постійні поселення і релігії, зародки лічби і писемності. Потім, аж до промислової революції, коли спосіб життя майже не змінювався, – 7 тис. років стагнації.

Найперші значні прояви цього прориву знайдено не в Єгипті, а в Причорномор'ї. Початок цієї неолітичної революції збігається із закінченням льодовикового періоду, із настанням глобального потепління.

(98%) і значний науковий потенціал, залишаємося країною з низькотехнологічним виробництвом та слабозвиненою інформаційною інфраструктурою. Проте саме Україна ще в далекому 1952 році змогла створити третій у світі комп'ютер після США та Великобританії. Саме Україна в цей час сформувала всесвітньо відому школу в галузі кібернетики та обчислювальної техніки на чолі з академіками С. Лебедєвим та В. Глушковим. Наступні покоління вчених підняли ці ідеї на вищий рівень, прославивши українську школу кібернетики у світі. Особливістю такого підходу була значна частка інтелектуалізації інформаційного суспільства. Розроблені українськими школами напрями, як-от штучний інтелект, нові підходи до створення ЕОМ, характеризувалися як новий яскравий рубіж у світовій кібернетичі. Вони були найперспективнішими і базувалися на відтворенні механічної діяльності мозку людини. Ці концепції знайшли продовження і лягли в основу Національної програми інформатизації, прийнятої Верховною Радою України в 1998 році.

На жаль, сьогодні виконання цієї програми втратило свій інтелектуальний складник і звелось до впровадження систем транспортування інформації. А якщо звести все це до телекомунікаційних систем і систем зв'язку, нам залишиться роль звичайних, певним чином залежних користувачів, а не ідеологів та розробників новітніх інформаційних систем. Україна може опинитися серед країн глибокого застою і навіть культурного відчуження, якщо найближчим часом не переорієнтує виробництво на високі технології. Таку думку висловив директор інституту економіки і прогнозування НАН України академік НАН України Валерій Геєць. За словами вченого, 75% інвестицій вкладають у підприємства третього, технічного, рівня, до яких належить виробництво будівельних матеріалів, чор-

на металургія, метало- і деревооброблення, судно- і верстатобудування. Ще 20% інвестицій скеровують у підприємства вищого, четвертого, технологічного, рівня, і лише 4,5% – найвищого, п'ятого рівня. В Україні частка ввезених імпортованих товарів низької технології становить 49%, середньої – 27%, високої – 11%. Таким чином, Україна тупцює на місці, зокрема й через технічний мотлох, який нам скидають розвинені країни, не тільки заощаджуючи на його утилізації, але ще й отримуючи при цьому додаткові кошти. Ось чому національна програма інформатизації, прогресивна на час її прийняття, сьогодні вже потребує суттєвого доопрацювання.

Особливу увагу слід звернути на використання національних конкурентних переваг, авангардних виробництв, високотехнологічних галузей, як наприклад: космічна техніка, авіаційна промисловість, біотехнологія, виробництво інструментів, ОПК. Ці сфери мають стати пріоритетними напрямками прориву економіки України, забезпечити міцні конкурентні позиції й відіграти роль локомотивів розвитку. Окрему увагу потрібно приділити розвитку регіонів і модернізації агропромислового комплексу, запроваджуючи повсюдно передові технології.

Тільки масштабний, всеохопний економічний ривок дасть змогу Україні перейти з розряду сировинного донора зарубіжжя в першу лігу гравців світової економіки. Тим більше, що, за прогнозами експертів, у світовому експорті питома вага готової високотехнологічної продукції у 2008 р. досягне 87%, а частка сировини і напівфабрикатів скоротиться до 13%. Кількість проривних технологій майбутнього становитиме 55–60% у всьому світі. Україна має їх лише 5–6%. Потрібно робити ставку на розвиток новітніх технологій (інформаційних, електронних, енергетичних), які дають високий прибуток і формують основну частку державного ресурсу.

Економіка України сьогодні характеризується також високою залежністю від рівня світових цін на енергоносії, спадом виробництва в наукоємних галузях, впливом «умів» та коштів за кордон, різким старінням кадрів, особливо в інноваційній сфері, низьким рівнем заробітків. Мозок нації швидко «скорочується»: навчені, висококваліфіковані спеціалісти і науковці, не затребувані у своїй країні, змушені шукати кращої долі на чужині. Щоправда, в Україні залишається найцінніше — наукові школи. Коли ми і їх втратимо, то конкурентоспроможні технології відійдуть у небуття. Підтвердженням тому є скорочення в 100 разів обсягів виробництва в електроніці. А це та галузь, яка визначає науково-технічний прогрес господарського комплексу будь-якої країни. Таке скорочення вже призвело до зупинення багатьох вітчизняних галузевих виробництв. Держава, позбавлена доступу до базових технологій, високого технологічного укладу, неминуче опиниться в залежному стані, який лише закріплюватиметься через нееквівалентний зовнішньоторговельний обмін.

Для розв'язання цієї проблеми і потрібно сформувати чітку модель структурно-інноваційних зрушень в економіці країни. Нова стратегія повинна наповнюватися новими знаннями, високими технологіями й сучасною інформацією. Визначальною рисою такої стратегії мусить стати соціалізація економіки, врахування інтересів людини. Економічною базою її має слугувати вміле маневрування капіталом, його мобільність, що формується завдяки розвиненому інноваційному чиннику. Високотехнологічні галузі (особливо оборонні) можуть існувати тільки за підтримки держави. І коли в запалі перетворень було різко скорочено асигнування на оборонні замовлення — це не могло не призвести до втрат конкурентоспроможності, вимивання і навіть зникнення цілого ряду видів високотехнологічної

продукції, а отже, викликало загрозу економічній безпеці України.

Зауважимо, що за внутрішнім змістом та державним устроєм економіку України неможливо навіть теоретично порівнювати з економікою тих країн, які зорієнтовані на послуги зовнішнім ринкам. Наша економіка зовсім іншого типу. В Україні дедалі більше деформується структура господарства, оскільки збільшується питома вага традиційних, але не високотехнологічних галузей, які можуть забезпечити ефект якісного розвитку. Не маючи достатньої кількості власних високих технологій, ми починаємо перетворюватися на сировинну країну. Водночас наша економіка має властивості, притаманні великим державам. У нас добре розвинений науково-технічний комплекс, промислова, транспортна та соціальна інфраструктура, є сильна державна вертикаль. Україна, наприклад, може виготовляти конкурентоздатні літаки, атомні реактори, кораблі, танки; у нас є розвинені електронні, військово-промислові, ядерні, енергетичні, суднобудівні, матеріалознавчі та інші комплекси. В Україні працює, освічене, фахово-грамотне населення. У нас чітко проявляються ефекти масштабного зростання, тобто економіка може розвиватися, значною мірою спираючись як на внутрішній ринок, так і на внутрішній попит. Таких країн небагато. Разом із тим нам чогось не вистачає. Напевно, вмілого, сильного і грамотного керівництва державою.

Попри те, сьогодні головним є створення відкритої економіки, свободи торгівлі, свободи вибору, свободи підприємництва, конкуренції. Відкрита економіка — це та, що вільно здійснює експорт та імпорт товарів і послуг. Свобода торгівлі — це відсутність штучних бар'єрів у торгівлі між окремими особами і фірмами різних країн. Свобода вибору — це вільне право власників матері-

альних ресурсів і грошей на свій розсуд використовувати чи позбутися їх, вільне право працівників обирати будь-який вид діяльності, вільне право споживачів витратити свої доходи на цілі, найкращі для них. Свобода підприємництва — це вільне право приватних фірм використовувати економічні ресурси для виробництва товарів на власний вибір і продавати вироблені товари на ринках, які вони самі обрали. Конкуренція — це наявність на ринках великої кількості незалежних покупців і продавців, а також можливостей для покупця і продавця вільно виходити на ринок чи залишати його.

Водночас в Україні високі темпи розвитку економіки оплачені за найвищим рахунком. Ідеться про знецінення людської праці. Саме це є суттєвим складником низької конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Як відомо, основними чинниками конкурентоспроможності у світовій спільноті є розвиток стратегічних, «проривних», технологій на основі концентрації значних інтелектуальних, матеріальних, фінансових і природних ресурсів. Для цього потрібно створити такий рівень життя, який би розв'язав найголовніші соціально-економічні проблеми в країні. Це може статися тоді, коли ВВП сягатиме не менше ніж 6 тис. доларів у розрахунку на душу населення, замість реальних нині 950 доларів.

Простий розрахунок свідчить: для того щоб за нинішніх темпів розвитку економіки 50 млрд доларів перетворити на 300 мільярдів, потрібно не менше ніж 20 років. І це за умови стабільного притоку капіталу в народне господарство. Але оскільки рівень внутрішніх заощаджень у країні низький і недостатній для стабільного економічного зростання, то потрібно активізувати динаміку росту приватних доходів, підвищити рентабельність народногосподарського виробництва, зменшити частку бартерних

операцій, підвищити роль наукових досліджень тощо. До речі, на наукові дослідження в Україні виділено лише 0,4% від величини національного продукту, тоді як у Німеччині — 2,5%. У результаті німецька економіка експортно зорієнтована. Лише за товарами галузей високих технологій це перевищення у 2002 р. становило 132 млрд євро. У США приріст національного доходу на душу населення завдяки технологічним новаціям сягає 90%, а чисельність фахівців, зайнятих у цій сфері, за останніх п'ять років зросла з 0,8 до 1,2 млн осіб. Крім того, там в урядових колах здобула визнання концепція технологічного динамізму, тобто перманентної технологічної революції. За дотримання зазначених вимог починає діяти вільний світовий ринок і відповідно відбувається успішна інтеграція у світове господарство.

Україна має вагомий економічний потенціал у вигляді земельних і трудових ресурсів, природних багатств, інтелектуальної власності. Але поки що вони не беруть повноцінної участі у виробничому процесі. Якщо б удалося створити і задіяти ринки цих ресурсів, це привело б до великого економічного прориву, або технологічного ривка. А ривок, як відомо, це особлива форма руху, яка вимагає підпорядкування всіх намірів одній меті, концентрації всіх сил і ресурсів на одному напрямі. Таким чином, стратегія багатоаспектного технологічного ривка в Україні обов'язкова, тим більше, що частка бюджетних капітальних вкладень у виробництво становить 5%. За таких умов реалізація технологічного ривка, модернізація виробництва, освоєння високих технологій неможливі. Для цього, крім усього іншого, потрібно організувати первинні та вторинні ринки інвестиційних ресурсів, які були б інтегровані у світовий економічний простір. Саме це якраз і формує привабливий інвестиційний клімат та ін-



вестиційний імідж країни<sup>2</sup> — основу економічного прориву в умовах ринкової економіки, коли тільки рішення самих споживачів, постачальників ресурсів і підприємств визначають структуру розподілу ресурсів, а їх у природі залишилося небагато — лише для ощадливого використання.

Перехід до ринкової економіки проривного напрямку передбачає здійснення таких заходів, як лібералізація, стабілізація, приватизація, структурна перебудова, а також формування нових економічних, соціальних, трудових і політичних інституцій, що забезпечує функціонування і цілісність економічної системи. У таких умовах до політики державної підтримки виробника мають бути висунуті нові вимоги. Держава повинна мотивувати застосування сучасних фінансових інструментів, зокрема фінансового лізингу, який у розвинених країнах уже багато десятиліть застосовують для забезпечення технологічного прориву в умовах дефіциту грошей. Важливість інвестицій, у т.ч. й іноземних, полягає ще й у тому, що вони мають ринкову сутність. А оскільки вони приватні, то й розвиватимуть приватну власність і підприємництво, впливатимуть на становлення цивілізованих відносин у цих сферах, на запровадження найновішої техніки і високих технологій та сприятимуть розвитку соціально-економічної сфери. Варто також нагадати, що жодна розвинена країна світу не дозволяє собі економічного дива, оплаченого погіршенням якості життя, а почасти й самим життям своїх громадян.

Повертаючись до тези про духовний складник економічного прориву, зазначимо, що сама по собі помаранчева револю-

ція не забезпечила економічного зростання. Але завдяки їй українські реформатори отримали можливість здійснити необхідні для такого зростання радикальні економічні реформи. Перехід на інноваційний шлях розвитку, реальний економічний прорив, використання національних конкурентних переваг — усе це забезпечить наше входження у світовий політико-економічний простір, відкриє нові можливості та перспективи для вітчизняного промислового комплексу, поліпшить інвестиційний клімат, що відповідно сприятиме активізації всіх напрямів державного розвитку України і значному підвищенню життєвого рівня її населення.

*Ж. Поплавська, В. Поплавський*

#### ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОРИВ: ПРОГРЕС ЗАРАДИ ДОБРОБУТУ

##### Резюме

У статті обґрунтовано доцільність економічного прориву на інноваційних засадах як основи забезпечення конкурентоспроможності держави у світі. Визначено необхідні передумови економічного зростання. З посиланням на досвід провідних країн зазначено, що економічні перетворення слід проводити з одночасним розв'язанням соціальних проблем, забезпечуючи підвищення добробуту населення.

*Zh. Poplavska, V. Poplavsky*

#### ECONOMIC BREAKTHROUGH: PROGRESS FOR THE SAKE OF WELFARE

##### Summary

Expediency of economic breakthrough on innovation basis as a means of state competitiveness provision is substantiated in the article. The necessary conditions of economic growth are determined. It's stated that economic transformations should be conducted together with social problem solving providing for population welfare improvement with reference to experience of developed countries.

<sup>2</sup> Поплавська Ж.В., Поплавський В.Г. Інвестиційний імідж: регіональні аспекти // Фінанси України. — 2004. — № 7. — С. 47–55.